

Юлія ПЛУГАТАРЬОВА, аспірант
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ОСОБЛИВОСТІ ЧАСОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАРАТИВУ РОМАНУ ДЖОРДЖ ЕЛІОТ "АДАМ БІД"

У статті досліджується проблема того, як часова організація роману "Адам Бід" впливає на структуру нарративної моделі і на досягнення моральної та естетичної цілей. Тема роману вимагає уваги до часової еволюції, яка відбивається в хронології літературного твору. І вивчення цієї хронології показує, що мистецтво написання романів та їх естетична сторона істотно залежать від часової організації нарративу. Контроль Джордж Еліот над цілісністю романів має темпоральний характер: взаємовідношення частини до цілого контролюється її часовою позицією у творі, тобто значення історії залежить від того як її розгорнуть у часі.

Ключові слова: нарративна модель, нарративна структура, нарративна перспектива, фокалізація.

В статье исследуется проблема того, как часовая организация роману "Адам Бид" влияет на структуру нарративной модели и на достижение моральной и эстетической целей. Тема роману требует внимания к часовой эволюции, которое отражается в хронологии литературного произведения. И изучение этой хронологии показывает, что искусство написания романов и их эстетическая сторона существенно зависят от часовой организации нарративу. Контроль Джордж Эллиот над целостностью романов имеет темпоральный характер: взаимоотношение части к целому контролируется ее часовой позицией в произведении, то есть значение истории зависит от того как ее развернут во времени.

Ключевые слова: нарративная модель, нарративная структура, нарративная перспектива, фокализация.

The problem of temporal organization in the novel "Adam Bede" and its influence on the structure of narrative model and on achievement of moral and aesthetic aims is investigated in the article. A theme of the novel claims attention to the temporal evolution, which is reflected in chronology of literary work. And the study of this chronology shows that the art of novel writing and its aesthetic side substantially depends on temporal organization of the narrative. George Elliot's control over the integrity of novels has temporal character: interrelation of the part to the whole is controlled by its temporal position in work, so the value of history depends on the way it will be presented in time.

Keywords: narrative model, narrative structure, narrative perspective, focalization.

Обираючи ту чи іншу нарративу стратегію, Джордж Еліот дбає про встановлення свого статусу в межах романів і ми, у свою чергу, також твердо і чітко залучаємося до фікційного світу її робіт. Авторка досягає бажаного результату залучаючи фокалізацію нав'язливого всезнаючого наратора, який, на думку багатьох критиків, ототожнюється із особою авторки. Так у своєму романі "Адам Бід" наратор розповідає про події, які відомі йому як реальні факти. Це звичайно підтверджується біографічними фактами: як відомо в основі роману "Адам Бід" закладено анекдот, що розповіла авторці її тітка. Але посилання на історичні факти не є нашою головною метою. Те, на що ми повинні звернути увагу, є темпоральна зміна у наративі. Ми, так би мовити, "двічі віддаляємося від часу нарації" [3: 229]: Джордж Еліот відкриває нам історію, яка була розказана їй давно, і яка фактично трапилася за тривалий час до того, як про це розповіли їй. Але чому це так важливо? На думку В. Дж. Харві на це є три причини. По-перше, стосунки між персонажами не статичні або встановлені, вони еволюціонують у часі. По-друге, ми повинні звернути увагу на факт, який часто упускається, а саме, що контроль Джордж Еліот над цілісністю романів має темпоральний характер: взаємовідношення частини до цілого контролюється її часовою позицією у творі, тобто значення історії залежить від того як її розгорнуть у часі. Нарешті, "подвійна віддаленість у часі"

не лише допомагає досягати об'єктивності, але і допомагає читачеві в досягненні стійкого відношення до роману. Це відіграє важливу роль у встановлення найширшої з перспектив, читач має бути здатний втримувати стійку точку зору, якщо він хоче охопити багатогранний, складний та змінний світ, який представлений йому [4: 107].

Загалом, ця нарративна техніка, що полягає у чіткій організації хронотопу романів, залишалася непоміченою, оскільки вона не так нав'язливо виражена у творі як, наприклад, втручання наратора. **Метою** нашої статті є дослідження впливу часової організації роману "Адам Бід" на структуру нарративної моделі і на досягнення моральної та естетичної цілей. Тема роману, що завжди містить у собі ідею долі, акцент на наслідках, а не причинах, вимагає уваги до часової еволюції, яка відбивається в хронології літературного твору. І вивчення цієї хронології показує, що мистецтво написання романів та їх естетична сторона істотно залежать від особливостей хронотопу нарративу.

Мистецтво нарації має в основі часове розгортання подій: спочатку відбувалася одна подія, а згодом інша. Джордж Еліот, у свою чергу, залучає ще й причинно-наслідкові елементи: це сталося через це, це приводить до цього. Окрім того, якщо мистецтво нарації прогресує відмовляючись від залучення лише часової послідовності, свого роду новий інтерес зароджується щодо нарративної моделі, що базується на техніках зіставлення, паралелізму, контрасту, очікування і спогадів. Наративна стратегія Джордж Еліот, що полягає у переплетенні співпадаючих у часі історій, веде безпосередньо до встановлення читацького інтересу, для якого контроль часу автором відіграє важливу роль.

Розглянемо для прикладу взаємовідносини Хетті і Діни, що є одним з головних прикладів залучення обраної нарративної стратегії. Паралелі і відмінності між двома героїнями підкреслюються багатьма способами, інколи опосередковано (обоє, наприклад, є сироти), інколи безпосередньо. Ця взаємозалежність паралелей, яку створює нарративна модель твору, є близькою до ефекту взаємозалежних перспектив. У цій павутині зв'язків між двома дівчатами час є дуже важливий. Наприклад, Діна залишає будинок Бідів поспівчувавши сім'ї щодо загибелі батька (глава 13), точно в той же час, як Хетті виходить від Артура, що є початком її краху (глава 13). Хороший ангел Хетті, Діна, вирушає у Сноуфілд (глава 11) в про той же час, як її поганий ангел, Артур, вирушає в Іглдейл (глава 16). Саме в листопаді Адам заручається із Хетті, а наступного року у листопаді він одружується із Діною. Діна вирушає із Сноуфілда у Лідз у той же день, як Хетті, прикидаючись, що їде відвідати її в Сноуфілді, відправляється на пошуки Артура у Віндзор.

Один з головних емоційних ефектів цієї нарративної моделі є іронія: читач помічає те, що персонажі не здатні помітити, тому він може бачити такі зв'язки, про які самі персонажі не підозрюють. Це розширене читацьке знання створює похмурий та іронічний тон подій історії. Найцікавіший приклад цієї нарративної стратегії знаходиться в 5 книзі роману, яка є найменш послідовною у представленні подій. Читаючи цю частину літературного твору, ми стикаємося спочатку з Адамом і його даремним пошуком Хетті, ми чуємо про її арешт і стаємо свідками її випробувань. І лише через свідчення і подальше каяття Хетті у розмові із Діною, ми дізнаємося, що сталося з Хетті після її повернення з Віндзора. Тим часом Артур, почувши про смерть старого дячки, подорожує додому, мрійливо дивлячись у майбутнє і мало знаючи, що майбутнє приготувало для нього. Разом із іронією, направленою на Артура, ще один іронічний удар долі з'являється завдяки зміщеній хронології: у главі 39 Адам, не знаючи про арешт Хетті, говорить Ірвіну, що 15 березня – це мала б бути дата його одруження із Хетті. А, в той же час, 15 березня вже є датою втрати Хетті. Що б хотілося підкреслювати, так це приховані паралелі і невиразні іронії. На нашу думку, варто розглянути як перепліталися стежки Хетті та Адама у цій частині роману. Дві глави цієї книги показують нам паралель між подіями, що трапилися із Хетті та Адамом.

ГЛАВА	ЧАС	ДАТА	ПОДІЇ	ПОДІЇ	ДАТА	ЧАС	ГЛАВА
43	Вечір	27 лютого	Хетті, повертаючись із Віндзора, зупинилася в Стонітоні і вночі народила дитину	Адам їде у Сноуфілд шукати Хетті	28 лютого	Ранок	38
43	Ранок	28 лютого	Хетті вирушає у дорогу додому із дитиною	Адам повертається у Оукбурн	28 лютого	Вечір	38

			ною				
43	Полудень	1 березня	Джон Олдінг бачить Хетті і чує плач дитини	Адам вирушає в Стонітон на пошуки дівчини	1 березня	Ранок	38
43	Полудень	1 березня	Олдінг знаходить мертву дитину і з констеблем вирушає на пошуки дівчини	Адам зустрічає кучера, який віз Хетті у Стонітон 12 лютого	1 березня	Ніч	38
43	Ранок	2 березня	Хетті заарештовують	Адам шукає Хетті у Стонітоні, і врешті здається і повертається додому	2 березня	Ранок	38

Переставлення події таким чином показує, що саме приховує хронологія розповіді. Так, можна помітити як близько пролягали дороги Адама і Хетті, як близько Адам був аби врятувати знедолену дівчину: адже 1 березня, коли Хетті покидає дитину за межами Стонітона, Адам приїжджає у місто в її пошуках. З'ясовується, що якщо розглядати ці події у такий спосіб, виникає формулювання нової критичної проблеми. Очевидно, що звичайне, не аналітичне прочитання роману не дає можливості читачеві дізнатися про ці факти. Також можна допустити, що сама Джордж Еліот заплановано представила ці події саме таким чином, оскільки така унікальна деталізація та точність часу і таке детальне структурування наративу приводить нас до цього висновку. Проте чому вона не хотіла привернути увагу читача до цього? На думку Вільяма Хайда, це привело б до того, що її роботи вважалися б нижчого ґатунку, ніж вони є зараз [2: 156]. Її літературні твори справді показують різноманітність детермінізму, поворотів долі, але це рідко має форму відкритого представлення. Ці моменти прояву людської долі не нав'язуються як філософія життя, а приховуються за подіями історії. Ці збіги, ці перехрещення індивідуальних життєвих доріг стають могутніми рушійними, і якщо їх залишити непоміченими, вони працюватимуть на рівні свідомої уваги і лише опосередковано сприятимуть нашому сприйняттю безжалісної долі, яка руйнує життя людей унаслідок їх моральної сліпоти і самозакоханої відмови стикатися з фактами свого існування [2: 179]. У цьому сенсі, звичайно, кожен аспект часу в літературному творі функціональний. Тому наполягання письменниці на природній організації подій є основною частиною її світогляду і найголовнішим способом організації наративної моделі в більшому часовому контексті. Загалом здається, що історія про Адама була узята з більшого часового континууму, який її оточує. Це досягається декількома способами: пам'ять, особливо пам'ять старших людей, таких як Мартін Пойзер, є важливим чинником формування часового простору. На початку роману ми маємо діло із певними подіями чи людьми, які коротко і мимоволі мають вплив на подальше життя, подальшу історію твору. Прикладом можуть бути відносини Адама із батьком. Стосунки між батьком та сином ніколи не описуються детально, нам лише розповідають про декілька подій з минулого, які мали сильний вплив на формування особистості Адама. Окрім того певні події або відносини, з якими ми стикаємося, є вже у розвитку, коли роман лише починається. Так, наприклад, відносини між Артуром і Хетті вже почалися до того як нам про них розповіли. Влучними, на нашу думку, є слова Дерек Олдфілда, який сказав, що багато струмків подій впадає у головну течію роману, існує багато тихих заводей, але нам не можна зупинятися й розглядати їх, тому що сила, з якою веде нас Джордж Еліот, настільки сильна, що ми не можемо протистояти їй. Єдине, що просить нас письменниця – це знати про ці струмки та заводі, адже вони є частиною особливої цілісності життя, що описується у літературному творі [2: 69].

Джордж Еліот у своїх листах писала про те, що мистецтво – це спосіб посилення і розширення наших зв'язків з іншими людьми поза межами нашого особистого досвіду, тобто сприйняття літературного твору вимагає читацької симпатії, що базується на найглибшому та зрілому розумінні фікційного світу. Джордж Еліот досягає цієї цілі контролюючи наше бачення фікційного світу таким чином, що ми пізнаємо його поступово через серії взаємопов'язаних наративних перспектив,

які вимагають глибокого та багатого знання, співчуття та розуміння. Таким чином кожний її персонаж розглядається у серії взаємозалежних відносин, що розвиваються у часі і представлені у певній хронології. Читачеві надається таке всевідання, яке є схожим до всевідання наратора. Персонажі знають лише те, що їм відомо, а читач, маючи можливість розглядати події з різних перспектив, знає і розуміє більше, ніж будь-хто із задіяних осіб твору. Знаходячись поза межами фікційного світу, читач має можливість поєднувати та порівнювати події, зіставляти їх, бачити як саме вони розгортаються у часі і їх хронологічне представлення. Саме поглиблення розуміння фікційного світу персонажів є тією метою, яку Джордж Еліот хоче досягти. Залучаючи різні наративні техніки для досягнення цієї цілі, авторка дає можливість читачеві отримати естетичне задоволення і розширяє наші симпатії, співчуття та емоційну палітру загалом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Adam Bede. The Works of George Eliot, 24 vols., Cabinet ed. (Edinburgh and London, n. d. [1878- 1885]).
2. Bloom Harold. George Eliot: Modern Critical Reviews. New York: Chelsea, 1986.
3. George R. Greeger. An Interpretation of Adam Bede. ELH, XXIII (1956), 218-238.
4. W. J. Harvey. The Art of George Eliot. New York: Oxford University Press, 1965.